

Teppo Vihola
Snellman-instituutin johtaja
Dosentti

Kommenttipuheenvuoro Kuopion yliopiston järjestämässä

J. V. Snellman ja Elias Lönnrot –seminaarissa

5.1.2006

Lönnrotia ja Snellmania yhdistäviä ja erottavia tekijöitä

Johan Vilhelm Snellmania ja Elias Lönnrotia yhdistivät jo aikanaan kovin monet tekijät, ja varmasti he tunsivat toisensa syksystä 1822 lähtien, kun kumpikin kirjoittautui Turun akatemiaan opiskelijoiksi. Snellman oli tuolloin vasta 16-vuotias, kun Lönnrot oli jo täyttänyt 20 vuotta. Snellman luki aluksi teologiaa ja Lönnrot opiskeli filosofisessa tiedekunnassa lähinnä historiaa. Kumpikin harjoitti kuitenkin myös yhteisesti historian opintoja, joten tuttavuus oli väkisininkin varsin vaakaalla pohjalla. Kovin läheisiä he eivät välttämättä olleet, koska he kuuluivat väistämättä eri osakuntiin: Snellman oli pohjalainen ja Lönnrot lähinnä uusmaalainen tai hämäläinen. Opiskelijaelämä tapahtui pääosin osakuntien puitteissa, ja niiden sisällä syntyivät läheiset kestävät ystävyysuhteet. Kuitenkin kaikkiaan Turun akatemia oli oppilasmäärältään niin pieni, että kaikki suunnilleen samassa vaiheessa opiskelevat tunsivat väistämättä toisensa.

Kummankin tie vei kotiopettajiksi, kun vähävaraisten miesten oli opintojen rahoittamiseksi käytävä välillä ansiotyössä. Näin opiskelutapa ei ollut kovin tiivis kummallakaan ja opintojen valmistuminen otti aikansa. Lönnrot suoritti filosofian kandidaatin tutkinnon kesäkuussa 1827. Lönnrot ei jatkanut opintojansa tällä saralla maisterinväitökseen saakka, vaan hän siirtyi yliopiston mukana Helsinkiin opiskelemaan lääketiedettä.

Snellman olisi voinut saada pappisvihkimyksen syksyllä 1828, kun hän oli saavuttanut säädetyt 22 vuoden iän. Hän oli teologian ohella opiskellut laajasti kirjallisuutta ja historiaa. Hän tähtäsi kuitenkin eteenpäin ja hän ryhtyi suorittamaan filosofian kandidaatin tutkintoa, ja filosofia tuli mukaan hänen oppinaineisiinsa. Näin ystävysten tai ainakin tuttavusten opinnolliset tiet ja urat erkanivat selvästi toisistaan vuosien 1927/28 tienoilla.

1830- ja 40-lukujen ajan Snellman ja Lönnrot toimivat tahoillaan Snellman Aleksanterin yliopiston liepeillä filosofian dosenttina ja ulkomaanmatkoilla. Erityisesti jälkimmäisellä vuosikymmenellä ystäväysten tiet jälleen lähenivät ja kohtasivat toisensa monella taholla. Lönnrot toimi Kajaanissa piirilääkärinä vuodet 1833–1854 ja Snellman Kuopiossa yläalkeiskoulun rehtorina vuodet 1843–49. Lönnrot vieraili usein Kuopiossa Snellmanin luona ja avusti Snellmanin lehtiä kirjoittamalla niihin samoin kuin muihinkin suomalaisiin ajan lehtiin. Ystävyyttä lujitti varmaan myös se, että heistä tuli sukulaisia vuonna 1849 Lönnrotin avioiduttua Snellmanin serkun Maria Pioniuksen kanssa.

Miehille oli tämän jälkeen yhteistä myös se, että kummallakin oli itseään merkittävästi nuorempi puoliso. Snellmanin ja hänen vaimonsa ikäero oli 22 vuotta ja Lönnrotin ja hänen vaimonsa ikäero 21 vuotta. Molemmat jäivät myös varsin pian leskimiehiksi: Snellman 11 avioliittovuoden jälkeen ja Lönnrotkin avioliiton kestänyt vain 19 vuotta. Kumpikin joutui huolehtimaan alaikäisistä lapsistaan vaimon kuoleman jälkeen: Lönnrotin nuorin lapsi oli vaimon kuollessa vain 8-vuotias.

Merkittävä yhdistävä tekijä Snellmanin ja Lönnrotin välillä oli myös heidän siirtymisensä Helsingin yliopiston professoreiksi 1850-luvulla. Lönnrot nimitettiin suomen kielen professoriksi vuonna 1854 ja Snellman siveysopin ja tieteiden järjestelmän oppituolille paria vuotta myöhemmin. Molemmat olivat jo tällöin tunnustettuja tiedemiehiä ja myyjiä ja heitä odotettiin yliopistoon hartaasti. Lönnrot säilyi koko uransa ajan hyvin suosittuna ja opiskelijoiden ihailemana, ja ylioppilaat kantivat häntä Helsingissä kultatuolissa riemusaatossa akateemisen juhlan aikana. Tällöin Lönnrotin kerrotaan kansanomaisesti ja rehevästi sanoneen, ettei ”paska punniten parane”. Näin hän antoi ymmärtää, ettei hän pitänyt saamaansa arvonosoitusta tärkeänä. Todellisuudessa sekä Snellman että Lönnrot olivat hyvinkin tietoisia arvostaan ja asemastaan ja Lönnrotin osoittama usein kuvattu ja korostettu vaatimattomuus on laskettava osaksi hänestä luotua myyttiä.

Snellmanin nimittäminen filosofian professoriksi olisi voinut tieteellisiin perusteisiin tapahtua pari vuosikymmentä aikaisemminkin, mutta Lönnrot kuului siihen professorikuntaan, jolla ei ollut ahtaasti ajatellen opiskelemalla hankittua muodollista pätevyyttä virkaansa. Hän oli lääkäri, joka pätevoityi suomen kielen professoriksi lähinnä kansanrunouden keräyksillään ja niiden tutkimuksella. Vastaavasti Zachris Topelius oli nimitetty historian professoriksi kirjallisten ansioidensa perusteella.

Snellmaniin ylioppilaiden asettamat odotukset eivät kaikilta osin täytyneet. Th. Rein kertoo Snellmanista kirjoittamassaan elämäkerrassa, kuinka luentosalit alkuun pullistelivat kuulijoista, mutta samalla kuinka kuulijoiden joukko ajan kuluessa harveni harvenemistaan ja lopulta kuulijoita oli enää kourallinen. Snellman oli opiskelijoiden kannalta kovin vaikea, eivätkä laajat joukot jaksaneet seurata opettajansa monimutkaista ajatuksen juoksua. Lönnrot ei opettajana ollut vaativa, ja opiskelijoiden suhtautuminen häneen säilyi ihailevana ja arvostavana koko hänen yliopistouransa ajan ja sen jälkeenkin aina hänen kuolemaansa saakka.

Sekä Snellman että Lönnrot pääsivät professoreiksi suhteellisen kypsässä iässä, mikä merkitsi sitä, että virkaurasta ei voinut tulla pitkä. Lönnrot jäi eläkkeelle virastaan vuonna 1862 ryhtyen eläkkeen turvin laatimaan Suomalais-Ruotsalaista Sanakirjaa ja muitakin sanakirjoja. Snellman jätti professuurinsa vuonna 1863 ja ryhtyi poliittiseen virkaan senaatin talousosaston jäseneksi ja sen finanssitoimituskunnan 1. osaston päälliköksi ja sittemmin Suomen hypoteekkiyhdistyksen johtokunnan puheenjohtajaksi. Kumpikin toimi professorina vain vajaan vuosikymmenen ajan ja kumpikin jäi virasta suhteellisen nuorena: Lönnrot oli 60-vuotias ja Snellman vain 57-vuotias.

Luonteeltaan Lönnrot oli Snellmania tasaisempi ja sovinnollisempi. Hän ei ajautunut konflikteihin ympäristönsä kanssa, vaan hän toimi vaakaasti omassa maailmassaan kapinoimatta ympäristöään vastaan. Snellman oli usein oppositiossa ympäristöään vastaan, ja hän puuttui kärkevästi ympärillään esiintyviin epäkohtiin. Näin hän ajautui kaikissa tehtävissään ristiriitoihin ja useassa tapauksessa hän joutui lopulta tinkimättömyytensä vuoksi suoranaisesti kärsimään, sillä ajan yhteiskunta ei suvainnut poikkiteloin hallinnon kanssa asettuvan miehen toimintaa.

Snellman arvosteli usein varsin kärkevästikin professorikollegoitaan Helsingin yliopistossa. Hän syytti heitä kansallisuuskysymyksen unohtamisesta ja moitti liiasta sovinnollisuudesta ja flegmaattisuudesta Suomen kansallisen edun suhteen. Lönnrot säästyí kuitenkin pääosin näiltä purkauksilta, sillä ehkäpä pitkäaikainen ja läheinen ystävyys pehmitti Snellmanin asennetta Lönnrotia kohtaan.

Merkittävä ero Lönnrotin ja Snellmanin välillä oli heidän äidinkieliensä. Lönnrot oli syntyään suomenkielinen ja Snellman ruotsinkielinen. Ero ei kuitenkaan lopulta ollut kovin ratkaiseva, sillä Lönnrotkin ruotsalais-tui uransa varrella. Snellman halusi puolestaan luoda suomenkielisen sivistyneistön, mutta hänen suomenkielensä ei koskaan kehittynyt hy-

välle tasolle. Lönnrot saattoi ainakin periaatteessa luennoida suomen kielellä mutta Snellman ei tähän pystynyt. Toisaalta kohtalon ivana voidaan pitää sitäkin, että Lönnrotin – suomen kirjakielen toisen isän – kieli kävi ruotsalaistumisen myötä niin heikoksi, että hän joutui vaikeimmat asiat hoitamaan vanhuudessaan mieluiten ruotsin kielellä. Lönnrotin erkaantumista suomen kielestä edisti se, että hän vaimonsa oli ruotsinkielinen ja lapsensakin kasvoivat ruotsinkielisiksi. Vain poikansa kanssa hän saattoi keskustella suomeksi. Elämänsä ehtoovuosina Lönnrot käytti suomenkieltä hyvin säästeliäästi, koska hän katsoi kirjakielen muotojen kehittyneen siinä määrin, että ne olivat edenneet hänen ulottuviltaan.

Kaikkiaan kansakuntamme kahden tunnustetun suurmiehen Johan Vilhelm Snellmanin ja Elias Lönnrotin elämänvaiheet olivat hämmästyttävän yhteneväiset, ja yhdistäviä tekijöitä näiden välillä on merkittävästi enemmän kuin erottavia. Kummastakin muodostettiin osin tietoisestikin myös myytti jo heidän elinaikanaan ja heistä tuli kehittyvälle ja itenäistyvälle kansakunnalle omia suurmiehiä.